

NEOLITICUL JUDEȚULUI TULCEA

Dr. EUGEN COMȘA

Teritoriul mărginit din trei părți de Dunăre și de Marea Neagră, corespunzător actualului județ Tulcea, prin fenomenele istorice manifestate în cursul epocii neolitice (oglundite prin materialele arheologice) constituie o deosebit de interesantă zonă de studiu.

Cea mai veche mențiune privind o descoperire din epoca neolitică din acest colț de țară, se datorește lui Pamfil Polonic tatăl, care (sub îndrumarea lui Gr. Tocilescu) efectua între anii 1892—1898 cercetări de suprafață de-a lungul malului Dunării dobrogene pentru a cunoaște și a preciza caracteristicile fortificațiilor limesului roman. În primăvara anului 1898, Pamfil Polonic a cercetat și așezarea (numită de localnici „Cetățuia“) din apropierea satului Luncavița. Cu acel prilej a schițat locul și a făcut o descriere amănunțită a complexului arheologic. În notițele sale, păstrate la Biblioteca Academiei R.S.R., el arată că a găsit la suprafața solului, pe „Cetățuia“ : „cioburi de oale și pământ ars cum se văd și în celelalte cetăți preistorice din România“¹. Cu un deceniu mai târziu, Const. Moisil, pornind desigur de la informații culese de la elevii localnici, a vizitat împrejurimile satului Luncavița. El amintește într-unul din articolele sale că pe teritoriul satului au fost descoperite „obiecte preistorice“², probabil neolitice. În perioada primului război mondial, în cursul unor cercetări de suprafață, arheologul german Paul Träger a găsit în apropierea orașului Măcin, fragmente ceramice primitive³. Carl Schuchhardt era de părere că materialele menționate

¹ Pamfil Polonic a redactat raportul despre cercetările dintre Luncavița-Măcin, la Giurgiu, în ziua de 21 aprilie 1898. Biblioteca Academiei RSR, ms. rom., nr. 51 32, fila 100 verso.

² Const. Moisil, *Privire asupra antichităților preistorice ale României. Stațiunile preistorice. Stațiunile din Moldova și Dobrogea*, în BCMI, III, 1910, p. 174.

³ Paul Träger, *Bilder aus der Dobrudscha 1916—1918*, Constanța, 1918, p. 211.

sînt „oarecum corespunzătoare cu Troia I”⁴. Cercetările arheologice care s-au executat pe teritoriul jud. Tulcea în cursul primelor decenii ale secolului nostru s-au concentrat mai ales asupra obiectivelor din epoca romană. În acea perioadă i-a atras atenția lui Vasile Pârvan și o așezare descoperită întimplător la Baia-Hamangia, pe care a cercetat-o, în parte, prin săpături și a publicat materialele descoperite, care aparțin în realitate culturii Hamangia⁵. În anul 1943, în timpul săpăturilor de la Garvăn, prof. Gh. Ștefan a făcut cercetări de suprafață în împrejurimile șantierului, descoperind mai multe așezări antice și recuperînd un vas gumelnițean, găsit întimplător de un localnic, între satele Garvăn și Văcăreni⁶. Se cuvine amintită și o altă așezare gumelnițeană descoperită la Enisala, de către prof. Gh. Ștefan și Exspectatus Bujor, în anul 1947, cu prilejul unei lungi periegeze efectuate în nordul Dobrogei, de-a lungul unor piraie și a Dunării⁷. Majoritatea complexelor cunoscute în nord-vestul jud. Tulcea au fost descoperite între anii 1951 și 1955, în cursul cercetărilor de suprafață pe care le-am efectuat de-a lungul malului Dunării pe două direcții: între Garvăn și Rachelu spre est⁸ și între Garvăn și Gîrliciu spre sud⁹. Singura așezare cercetată prin săpături a fost cea de la Luncavița¹⁰. Continuarea săpăturilor de la Ceamurlia de Jos de către prof. D. Berciu ajutat de Sebastian Morintz, a permis aprofundarea problemelor culturii Hamangia¹¹, iar cercetările din vecinătate au dus la descoperirea unor noi obiective aparținînd culturilor Hamangia și Gumelnița¹². Prin săpăturile făcute în cuprinsul lor s-au putut preciza caracteristicile unor faze ale culturii Hamangia. Amintim și faptul că în urmă cu cîțiva ani a fost descoperită de către V. Barbu a importantă așezare de tip Hamangia, pe o insulă din nordul lacului Razelm.

Harta obiectivelor din epoca neolitică oglindește stadiul cercetărilor din acest județ (fig. 1), în cuprinsul căruia s-au făcut cercetări de suprafață în principal de-a lungul Dunării de la Gîrliciu și cu mici întreruperi pînă la țărmul Mării Negre¹³, fără a se studia în suficientă măsură văile ce se deschid spre fluviu. A fost cercetată în mare parte și zona din sudul județului, ca urmare a săpăturilor de la Baia și

⁴ Carl Schuchhardt, *Cernavoda eine Steinzeitsiedlung in Thrakien*, în *PZ*, XV, 1924, p. 9.

⁵ Vasile Pârvan, *La „statue” menhir de Hamangia*, în *Dacia*, II, 1925, p. 425—429.

⁶ Gh. Ștefan, *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Dinogetia*, în *Raport MNA*, 1944, p. 78.

⁷ Date menționate într-o comunicare prezentată în cadrul Muzeului Național de Antichități în 1948.

⁸ Eugen Comșa, *Contribuție la harta arheologică a Dobrogei de nord-vest*, în *SCIV*, IV, 1953, 3—4, p. 747—756.

⁹ Idem, *Limesul dobrogean. Cercetări de suprafață de-a lungul Dunării între Ostrov și Hirșova*, în *Materiale*, V, 1959, p. 761—767.

¹⁰ Săpături Eugen Comșa în 1951 și 1959.

¹¹ Dumitru Berciu, *Cultura Hamangia*, I, București, 1966.

¹² *Ibidem*, p. 121, 169.

¹³ Cercetări de suprafață între Tulcea și Garvăn s-au efectuat de către Gh. Ștefan și Exspectatus Bujor, iar între Tulcea și Sf. Gheorghe-Deltă, de către Exspectatus Bujor.

Imprejurimi. Slab cercetată a rămas o parte din zonele interioare ale județului.

Pe întinsul județului Tulcea încă nu s-a găsit nici un obiectiv similar celui din peștera „La Adam“ de lângă satul Gura Dobrogei. Uneltele de silex descoperite în primul strat post paleolitic din peșteră, prin dimensiunile lor și mai ales prin forma lor sînt specifice sfîrșitului epocii mezolitice, dar prin prezența unor oase (inclusiv fragmente de

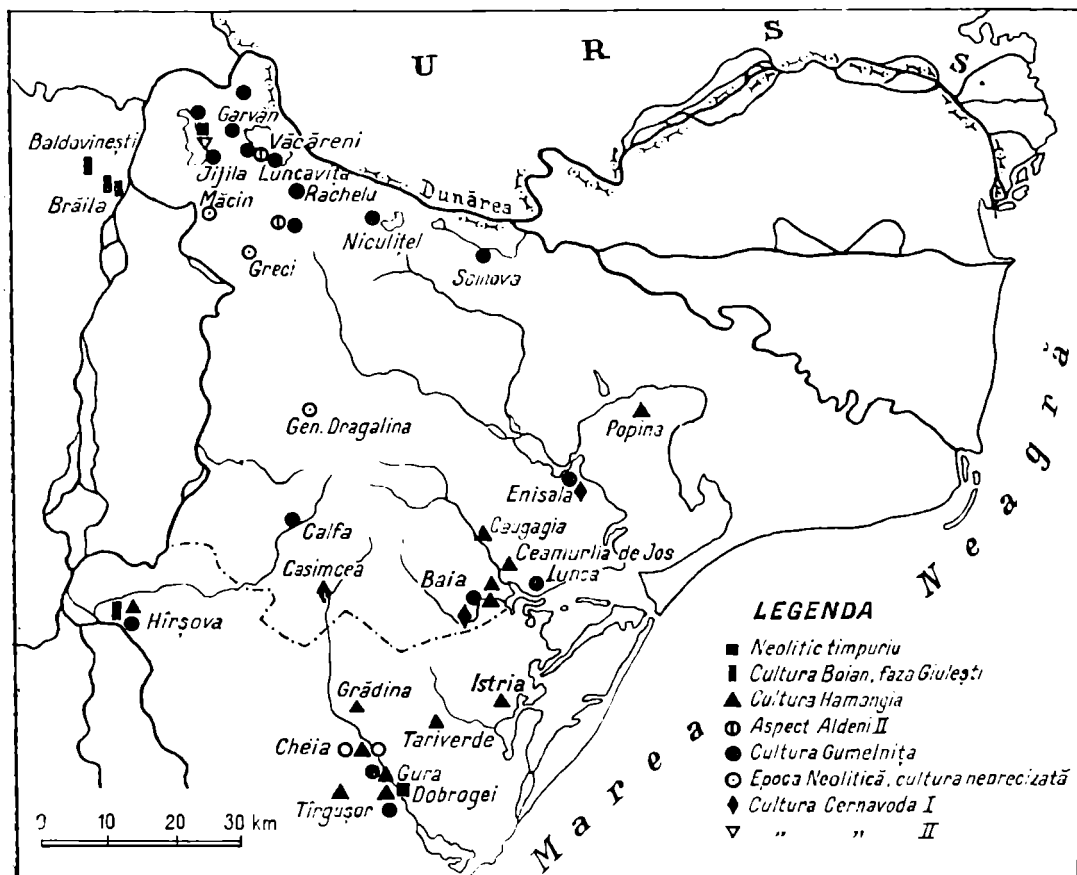

Fig. 1

craniu) de oaie, considerată a fi domestică¹⁴, arată clar că acele comunități din punct de vedere cultural trecuseră pragul neoliticului. Este de presupus că atunci cînd se vor face cercetări mai intense în cuprinsul județului Tulcea, se vor descoperi și astfel de obiective deosebit de importante pentru înțelegerea formării și evoluției culturilor neolitice din zonă.

¹⁴ C. Rădulescu și P. Samson, *Sur un centre de domestication du Mouton dans le Mésolithique de la grotte „La Adam“ en Dobrogea în Zeitschrift für Tierzüchtung, Züchtungs Biologie*, 76, 2 3, 1962, p. 282 și urm.

Unul dintre cele mai vechi obiective cunoscute în zonă este cel găsit pe malul fostei bălți Jijila, pe teritoriul satului Garvăn¹⁵. Complexul situat într-o zonă joasă de dune. De pe plajă au fost adunate numeroase aşchii mărunte de silex, printre care şi mai multe unelte microlite întregi sau fragmentare. Amintim pe cele mai importante : a) Un trapez înalt asimetric ; b) O porţiune probabil dintr-un alt trapez, avînd un capăt rupt drept, iar celălalt oblic şi retuşat fin. Pe baza mică se vede o scobitură mică, semicirculară, care nu este întimplătoare, ci s-a realizat anume (pentru legarea virfului de tija săgeţii) ; c) Un virf pe o lamă microlită, îngustă, cu o latură arcuită, retuşată fin, iar cealaltă este în parte tăioasă, dar spre virf are marginea oblică, retuşată fin ; d) Un răzuitor mic, semicircular, pe aşchie ; un fragment dintr-un alt răzuitor. Remarcăm că pe acelaşi loc s-a găsit şi un virf de săgeată, mic, de formă triunghiulară, retuşat fin pe ambele feţe, cu baza arcuită puţin (concavă). În secţiune longitudinală şi transversală, piesa are forma biconvexă. Resturile modestului „atelier“ de prelucrare a silexului, de la Garvăn, datorită numărului redus de tipuri de unelte nu pot fi încă datate cu precizie¹⁶, pentru moment pot fi atribuite uneia dintre culturile neolitice timpurii.

Pentru nordul judeţean ne lipsesc orice date mai precise cu privire la neoliticul timpuriu (cu excepţia eventuală a complexului de la Garvăn). Ca ipoteză de lucru — în stadiul actual al cercetărilor — sîntem nevoiţi să admitem, că în acea zonă au pătruns de dincolo de Dunăre, într-o fază tîrzie de evoluţie, purtătorii culturii Criş, ale cărei comunităţi sînt documentate în prezent prin cîteva aşezări situate la circa 90 km distanţă de teritoriul jud. Tulcea¹⁷. De asemenea, în perioada de la sfîrşitul neoliticului timpuriu nu este exclusă şi o extindere parţială, restrînsă tot dincolo de Dunăre, a purtătorilor culturii ceramicii liniare¹⁸. Ne referim în special la zona din nord-vestul judeţului Tulcea.

Mai tîrziu, în cursul perioadei mijlocii a epocii neolitice, mare parte din întinderea judeţului — din sudul lui şi după toate probabilităţile (mai ales în est) pînă la Delta Dunării, poate chiar şi zona de dincolo de fluviu, din împrejurimile Ismailului — a fost locuită de

¹⁵ Eugen Comşa, *Contribuţie...*, p. 750.

¹⁶ Remarcăm că piesele de la Garvăn se aseamănă cu unele din lotul mult mai bogat descoperit în apropiere de Varna de pe locul „Pobiti kamni“ sau „Dikilitaş“. Este o zonă de nisipuri, de la suprafaţa terenului s-au adunat numeroase unelte microlite, atribuite mezoliticului (Ara Margos, Чудната каменна гора Varna, 1960, p. 25). S-au găsit trapeze diferite, semilune, lame retuşate pe o parte. Împreună cu ele şi cîteva virfuri de săgeată triunghiulare, cu baza concavă. Prin caracteristicile sale complexul de la Pobiti kamni datează din tar-denoisian, probabil dintr-o perioadă tîrzie. Atrage atenţia prezenţa în complexul de la Garvăn a trapezelor şi a unui virf de săgeată similar celor de la Varna, ceea ce ar indica eventual o datare mai veche o lotului restrîns de la Garvăn şi apartenenţa ambelor complexe aceleiaşi grup cultural.

¹⁷ De exemplu : Bonţeşti (săpături Gh. Bichir), Munteni (D. Vicoveanu).

¹⁸ Cele mai apropiate descoperiri aparţinînd acestei culturi sînt cunoscute la Sudiţi (săpături Victor Teodorescu) şi la Perieni (săpături M. Petrescu-Dimboviţa).

purtătorii culturii Hamangia. În același timp, în sud-vest (în apropiere de vadul de la Hîrșova) și în nord-vest în zona din preajma Măcinului (în apropierea vadului de la Brăila) este posibilă o stabilire restrînsă ca durată și intensitate a purtătorilor culturii Boian (din faza Giulești). Aceștia sînt documentați prin cîte o așezare, pe ambele maluri ale fluviului, în dreptul vadului de la Hîrșova¹⁹ și printr-un grup de așezări de la începutul și sfîrșitul fazei Giulești, la Brăila²⁰.

Din datele de care dispunem rezultă că așezările culturii Hamangia sînt răspîndite numai în estul și sudul județului lîngă satele: Baia (Golovița) și Gaugagia²², Ceamurlia de Jos²³, și cea de pe insula din nordul lacului Razelm²⁴. Ar fi interesant de știut cum s-a desfășurat evoluția comunităților și în ce direcție s-au produs eventualele deplasări ale purtătorilor culturii Hamangia. Datorită faptului că pînă în prezent nu există un acord (în privința succesiunii cronologice a fazelor) între cei care au studiat complexele culturii, este greu de răspuns la problema ridicată. Se știe doar că o mare parte din evoluția culturii s-a desfășurat în zona Gaugagia — Ceamurlia de Jos și în regiunile vecine spre sud²⁵. Nu sîntem însă în măsură să precizăm din ce fază este așezarea din nord estul Dobrogei.

Materialele specifice culturii au fost publicate în diferite rapoarte de săpături și în studii, de aceea nu ne vom opri asupra lor. Ne mîrginim să ne referim la alte două aspecte.

În timpul evoluției lor comunitățile culturii Hamangia au întrebuițat intens materiile prime existente pe teritoriul ariei lor de răspîndire. Ne gîndim în primul rînd la silexul de tip „balcanic“, care se găsește, sub formă de bulgări, în diferite locuri în zona la care ne referim și mai departe spre sud. Pe lîngă utilizarea silexului în cuprinsul așezărilor lor, prin contactele directe cu membrii comunităților culturii Boian, pe linia Dunării, silexul de calitate din zona dobrogeană, era răspîndit pe distanțe destul de mari în interiorul Munteniei, pînă aproape de poalele dealurilor și folosit paralel cu tipurile de silex locale. În aceeași vreme aveau căutare și scoicile *Spondylus gaederopus*, care — după părerea noastră — țînînd seama de condițiile de climă ceva mai caldă de atunci, creșteau și în preajma țărmlului dobrogean al Mării Negre și erau adunate, prelucrate și răspîndite (pe calea schimburilor) de oamenii culturii Hamangia. Din astfel de scoici se făceau în principal brățări, plăcuțe ornamentale, mărgele

---

¹⁹ În apropiere de vărsarea Ialomiței în Dunăre se află așezarea Boian (descoperită de I. Barnea) pe o popină de lîngă com. Lunca (fostă Chioara), jud. Ialomița, iar la Hîrșova este așezarea cercetată de Doina Galbenu.

²⁰ Așezările Boian descoperite de N. Hartuchi în cartierul Brăilița și la Baldovinești.

²¹ D. Berciu, *Cultura Hamangia*, I, p. 232—279.

²² *Ibidem*, p. 169.

²³ *Ibidem*, p. 119—231.

²⁴ Așezarea descoperită de V. Barbu.

²⁵ Pentru aria de răspîndire a culturii Hamangia a se vedea Dacia, VI, NS, 1962, p. 72 (harta III) și p. 75.

de diferite forme și pandantive. Un număr apreciabil de astfel de podoabe se cunosc în diverse așezări și necropole din jumătatea de sud a țării noastre ²⁶.

Din observațiile făcute pînă acum rezultă că în cursul unei perioade îndelungate, corespunzătoare aproape întregii lor evoluții, comunitățile culturilor Hamangia din Dobrogea și cele Boian din Muntenia, au fost în relații bune. pașnice, în decursul unor perioade scurte au existat chiar întrepătrunderi între ariile lor de răspîndire ²⁷. Spre sfîrșitul evoluției lor s-au produs însă evenimente care au dus la înăsprirea raporturilor și la pătrunderea cu forța a comunităților fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița, peste Dunăre și la înfrîngerea și supunerea comunităților unei faze tîrzii a culturii Hamangia ²⁸. Drept urmare acestor evenimente se remarcă pe tot întinsul Dobrogei schimbarea culturii materiale. Locul culturii Hamangia a fost preluat de cultura Gumelnița. Studiarea elementelor specifice din domeniul ceramicii a dus la concluzia că elementele principale sînt gumelnițene, iar o parte își au originea în cele caracteristice culturii Hamangia. Aceste constatări au permis să se ajungă la precizarea că în urma pătrunderii în Dobrogea a comunităților din faza de tranziție la cultura Gumelnița, o parte din vechea populație Hamangia a fost asimilată de noii veniți. Ținînd seama de documentarea actuală răspîndirea pe teritoriul Dobrogei a comunităților fazei de tranziție a început în principal în dreptul vadului de la Hirșova, în perioada de sfîrșit a etapei Spanțov. Acțiunea s-a desfășurat mai întîi în zona centrală a Dobrogei (inclusiv sudul județului Tulcea) pînă la țărmlul Mării Negre. În nord-vestul județului, deci dincolo de zona de dealuri și de păduri, situația se prezintă altfel. Comunitățile din acea regiune sînt originare din sudul Moldovei. Acestea au avut o istorie mai îndelungată, care a început încă din Muntenia, la sfîrșitul fazei de tranziție la cultura Gumelnița, cînd se constată continuarea tendinței de răspîndire spre nord-est a acestor comunități. Ele au ajuns treptat în zona din preajma cursului inferior al Siretului, pînă în sudul Moldovei, unde în amestec cu comunitățile fazei de început a culturii Cucuteni (începutul fazei protocucuteni, după periodizarea Radu Vulpe) s-a format un nou aspect cultural mixt numit Aldeni II ²⁹ care în domeniul culturii materiale oglindește îmbinarea unor elemente specifice zonei de sud (din Muntenia), cu altele nordice caracteristice vestului Moldovei. Faza de început a aspectului cultural Aldeni II este reprezentată prin așezări

---

²⁶ D. Berciu, *Insemnări pentru preistoria Peninsulei Balcanice*, 3. *Podoabe mediteraneene în regiunea Porților de Fier*, în *Balcania II-III*, 1939—1940, p. 446—452. Descoperiri mai recente s-au făcut în cadrul necropolei gumelnițene de pe malul de nord al grindului Grădiștea Ulmilor și în cea atribuită fazei Bolintineanu, de la Cernica (săpături Gh. Cantacuzino).

²⁷ La Hirșova (săpături Doina Galbenu) și la Coșlogeni (săpături Sebastian Morintz).

²⁸ D. Berciu, *Din istoria Dobrogei*, I, București, 1965, p. 44, 50.

²⁹ Eugen Comșa, *Unele probleme ale aspectului cultural Aldeni II (Pe baza săpăturilor de la Drăgănești — Tecuci)*, în *SCIV*, XIV, 1963, 1, p. 7—26.

în principal în sudul Moldovei³⁰ și a R S S Moldovenesti³¹. În perioada de la sfârșitul primei faze sau la începutul celei de a doua, astfel de comunități sînt documentate și în nordul Dobrogei, în cîteva așezări înșirate de-a lungul Dunării³². Grupul de comunități al aspectului Aldeni II are o importanță deosebită deoarece el a reprezentat, ceva mai tîrziu, elementul de legătură dintre sud și nord, dintre cultura Gumelnița și cultura Cucuteni. Din cadrul grupului de așezări de tip Aldeni II din nordul jud. Tulcea, elemente de asemănare mai clare se observă într-o așezare de la Văcăreni³³ și în nivelul cel mai vechi din singura așezare cercetată prin săpături de la Luncavița. În ambele complexe sînt fragmente ceramice avînd decor împărțit în mai multe fișii prin linii orizontale incizate, caneluri largi și prin grupuri de adîncituri mici rotunde.

Purtătorii culturii Gumelnița s-au răspîndit curînd pe întreg teritoriul jud. Tulcea. Pînă în prezent, mai ales în lungul marginilor județului, se cunosc o serie de așezări gumelnițene, lîngă satele : Calfa³⁴, Jijila (La Savastin)³⁵, Garvăn (La Chiatra)³⁶, Popina (Popina Mare)³⁷, Văcăreni (marginea de nord-vest)³⁸, Văcăreni (La Vărărie)³⁹, Luncavița (La Cetățuie)⁴⁰, Rachelu⁴¹, Niculițel⁴², Somova⁴³, Enisala⁴⁴, Lunca⁴⁵, Baia⁴⁶. Dintre acestea s-au cercetat prin săpături numai așezările de la Luncavița și de la Baia.

La Luncavița⁴⁷ drept loc de așezare a fost aleasă o terasă (de formă dreptunghiulară de circa 70 m lungime și 40 m lățime) aflată la confluența a două foste pîraie de pe valea Cetății și a Văii Ascunse. Panta dinspre prima vale are circa 12 m înălțime. În schimb, cealaltă pantă, dinspre sud-est are circa 7 m înălțime. Panta aceasta pare a fi

³⁰ Cîteva așezări Aldeni II au fost descoperite de către M. Petrescu Dimbovița, *Archäologische Forschungsreise im Bezirk Covurlui (Untere Moldau)*, în Dacia, VII-VIII, 1937—1940, București, 1941, p. 432, 434, 441, 443—445.

³¹ T. S. Passek și E. K. Cerniș, *Открытие культуры Гумелниц в СССР*, КСИА, 100, 1965, p. 6—18.

³² La Văcăreni și Luncavița.

³³ Așezarea de pe locul „La Vărărie“ de la gura Văii Nevestelnița.

³⁴ Informație de la A. Aricescu.

³⁵ Eug. Comșa, *Contribuție...*, p. 751, nr. 9.

³⁶ *Ibidem*, p. 750, nr. 2.

³⁷ Cercetări efectuate de Colectivul șantierului Garvăn.

³⁸ Gh. Ștefan, *Raport...*, 194, p. 78.

³⁹ Eug. Comșa, *op. cit.*, p. 752, nr. 13.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 753, nr. 17 și nr. 18. Sînt menționate două așezări apropiate.

⁴¹ Cercetări de suprafață Ion Barnea (Informație din Repertoriul arheologic al R.S.R.).

⁴² Const. Moisil, *op. cit.*, p. 174.

⁴³ Cercetări de suprafață Gh. Ștefan și Exspectatus Bujor (Date prezentate în comunicarea din 1948). Așezarea neolitică se află în dreptul km. 10 de pe șoseaua Tulcea-Isaccea.

⁴⁴ Cercetări de suprafață Gh. Ștefan și Exspectatus Bujor.

⁴⁵ Informație de la A. Aricescu.

⁴⁶ D. Berciu, *Cultura Hamangia*, I, p. 121.

⁴⁷ Eugen Comșa, *Raport preliminar asupra sondajului de lîngă Luncavița, r. Măcin*, în SCIV, III, 1952, p. 413—416; Idem, *Săpături arheologice la Luncavița*, în Materiale, VIII, 1962, p. 221—224.

fost amenajată de oamenii din vechime, pentru a o face mai abruptă și mai adâncă. Prin săpăturile efectuate în anii 1951 și 1959, pe Cetățuie, în cuprinsul stratului de cultură gros de 3,50 m, s-au delimitat 6 niveluri de locuire. Începînd cu nivelul 5 (al doilea în ordine cronologică) se observă o predominare a elementelor de caracter gumelnițean. Amintim de exemplu străchinile specifice, ornamentate cu grafit, ca și vâscioare cu decorul compus din paranteze făcute cu o scoică de Unio. În așezare se constată o locuire îndelungată pașnică. Cele trei niveluri inferioare au la bază resturi din locuințe nearse cu puține resturi arheologice, sub dărîmăturile lor. Din perioada care a urmat a fost cercetată parțial o locuință de suprafață, cu multă lipitură arsă, de la baza nivelului 3. Aceasta a fost distrusă printr-un incendiu puternic. Sub dărîmăturile locuinței a rămas tot inventarul. Într-un colț s-au păstrat întregi sau sparte pe loc vase mari de provizii și altele mai mici de diferite forme. Este evident că oamenii din așezare au fost nevoiți să părăsească în grabă locuințele lor și să fugă în pădurile din jur. Ultimele două niveluri gumelnițene au avut la bază resturi din locuințe modeste de suprafață, cu lipitură puțină, distruse, de asemenea, prin foc. Grija pentru apărarea așezării este oglindită de poziția și forma locului ales, pe un capăt de terasă înaltă. Partea de legătură cu restul terasei a fost fortificată prin două șanțuri de apărare, din două perioade deosebite. Unul de circa 12 m lățime acum cu adîncime mai redusă și altul, mai în afară, care taie și suprapune capătul de sud-est al primului șanț. Distrugerile prin foc și șanțurile de apărare amintite oglindesc evenimentele istorice de la sfîrșitul epocii neolitice, din zona Dunării Inferioare, care au dus la schimbări importante în această regiune.

Un rol deosebit l-au avut comunitățile culturii Cernavoda I⁴⁸. O astfel de așezare se află — după cum ne informează Seb. Morintz — lângă Enisala⁴⁹. Aceleași culturi îi este atribuit și mormîntul cu ocră de la Casimcea⁵⁰. La nord de Dunăre, pe teritoriile vecine, se cunosc numeroase așezări aparținînd purtătorilor culturii Usatovo-Foltești I. O parte dintre ele sînt înșirate de-a lungul malului Dunării, cum sînt și cele de lângă Brăila. A urmat în timp cultura Foltești II. Resturi modeste de locuire aparținînd acestei culturi s-au descoperit și la Garvăn⁵¹.

Din datele expuse credem că rezultă cu toată claritatea, care dintre problemele neoliticului de pe întinsul jud. Tulcea au fost revolute și mai ales necesitatea de a se acorda mai multă atenție problemelor încă nerezolvate⁵² și destul de complexe din această parte a țării.

---

⁴⁸ Sebastian Morintz și P. Roman, *Asupra perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului la Dunărea de Jos*, în SCIV, 19, 1968, p. 555—556.

⁴⁹ Așezare descoperită de A. Aricescu.

⁵⁰ Dorin Popescu, *La tombe à ocre de Casimcea (Dobrogea)*, în Dacia, VII-VIII, 1937—1940, p. 85—91.

⁵¹ Eug. Comșa, *Contribuție...*, p. 749—750.

⁵² În Repertoriul arheologic al R.S.R. sînt menționate două așezări cu date incerte: 1) General Dragalina (s-au descoperit mai multe obiecte neolitice, printre care cioburi și fusaiole); 2) Greci (Pe dealul Cetate, urme de așezare străveche, s-a găsit un topor de diorit neterminat).